

حقوق و قواعد کاربردی مخاصمات مسلحانه

تأليف:

محمدرضا نعمتی

بهزاد سیفی

انتشارات دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ع.ا)

۱۳۹۷

- سرشناسه : نعمتی، محمدرضا، ۱۳۴۹ -
- عنوان و نام پدیدآور : حقوق و قواعد کاربردی مخاصمات مسلحانه، محمدرضا نعمتی / بهزاد سیفی.
- مشخصات نشر : نوشهر: دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره)، ۱۳۹۷
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۶۸۴-۱۶-۲
- مشخصات ظاهری : ۲۵۵ ص.
- وضعیت فهرست نویسی : ف.ا.
- یادداشت : کتابخانه.
- موضوع : حقوق مخاصمات مسلحانه
- شناسه افزوده : سیفی، بهزاد، ۳ -
- شناسه افزوده : دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره)
- رده بندی کنگره : ۱۳۹۷ ج ۷ ن ۳۵۸ K
- رده بندی دیوبی : ۶۸/۳۴۱
- شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۴۱۵۹۵
- نام کتاب : حقوق و قواعد کاربردی مخاصمات مسلحانه،
- تألیف : محمد رضا نعمتی، بهزاد سیفی.
- ناشر : دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره)
- نوبت چاپ : چاپ اول
- تاریخ انتشار : ۱۳۹۷
- تیراژ : ۵۰۰
- قیمت : ۲۵۰۰۰۰ ریال
- حروفچینی، چاپ و صحافی : انتشارات دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره)

پیشگفتار

حقوق جنگ زاینده مقابله بین نیروهای مسلح در میادین نبرد به معنای اعم آن است. تا نیمه قرن نوزدهم، این قواعد ماهیتاً عرفی باقی مانده و به دلیل وجودشان از ازمه بسیار قدیم و نیز به دلیل پاسخی که به نیاز جهان متمدن داد، مورد شناسایی قرار گرفته بودند. همه تمدن‌ها قواعدی را به منظور تقلیل خشونت ایجاد کرده‌اند؛ زیرا که محدودیت در اعمال خشونت خود جوهره اساسی تمدن است. به موازات پیشرفت علوم و فنون، جنگ‌ها و مخاصمات نیز گسترده‌تر و مدرن‌تر گردیده‌اند.

ضرورت طرح مباحث مربوط به مخاصمات و جنگ و نگرش‌های حقوقی موجود و مورد قبول مراجع داخلی و بین‌المللی و ماهیت حرفه‌ای دانشجویان دانشگاه‌های نظامی ما را بر آن داشت تا از مجموعه متون متکثر و فراوان در این حوزه نسبت به جمع‌آوری مستندات که بیشتر برای دانشجویان بالاختصاص نظامی و انتظامی مفید اثر باشد اقدام نماییم. بدیهی است اقدام مارکس، پیش‌بینی واحد درسی مربوطه در مجموعه دروس دانشجویان تفنگدار دریایی، بالاختصاص با توجه به وظایفی که در حوزه‌های سرزمینی و فرا سرزمینی بر عهده ایشان است، زمینه ساز این امر خیر پس از گذشت بیش از ۳۰ سال در منابع آموزشی رسمی دانشگاه علوم دریایی در این مباحث گردید و امید است موجبات فراهم آمدن رضای حضرت حق و جلوگیری از بروز نقایص و کاستی‌ها در این حوزه گردد. لازم است در اینجا از زحمات و رهنمودهای همکاران و عزیزانی که ما را در این مسیر یاری فرمودند، بویژه جناب سروان ترکاشوند، دانش‌شناس ارشد نیروی انتظامی و کارشناس رسمی اسلحه‌شناسی جنایی دادگستری و کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل نهایت سپاسگزاری را بنماییم.

فهرست تفصیلی عناوین

۱	-----	مقدمه
۵	-----	فصل اول: کلیات
۵	-----	گفتار اول: سیر تحول تاریخی
۸	-----	گفتار دوم: حقوق و مقاصد جنگی از منظر اسلام
		شامل بندهای: ۱- اسلام دین صلح ۲- ممنوعیت و محدودیت به کارگیری برخی ابزارها و روش‌های جنگی در حقوق اسلام
۱۲	-----	گفتار سوم: معرفی حقوق مخاصمات مسلحانه
		شامل بندهای: ۱- مخاصمات مسلحانه بین الملل ۲- مخاصمات مسلحانه غیر بین المللی
۱۴	-----	گفتار چهارم: منابع حقوق مخاصمات مسلحانه
		شامل بندهای: ۱- قواعد معاهده‌ای ۲- قواعد عرفی
۲۱	-----	فصل دوم: ضرورت رعایت و تبعیت، اجرا و آموزش حقوق مخاصمات مسلحانه
۲۱	-----	گفتار اول: ضرورت رعایت و تبعیت از حقوق مخاصمات مسلحانه
		شامل بندهای: ۱- دستورها و آموزش‌ها جهت تضمین رعایت حقوق بین الملل بشردوستانه ۲- تعهد فرماندهان به آموزش نیروهای مسلح تحت امر ۳- مسئولیت‌های شخصی در قبال تبعیت از حقوق مخاصمات مسلحانه
۲۶	-----	گفتار دوم: ترویج و اجرای حقوق مخاصمات مسلحانه
		شامل بندهای: ۱- حقوق مخاصمات مسلحانه و اجرا ۲- اقدامات ملی در جهت اجرای حقوق مخاصمات مسلحانه ۳- ترویج حقوق مخاصمات مسلحانه ۴- مشاوران حقوقی نیروهای مسلح ۵- افکار عمومی ۶- مسئولیت و غرامت ۷- دولت‌های حامی ۸- همکاری‌های بین المللی، حقیقت‌یابی و تحقیق ۹- نقش کمیته بین المللی صلیب سرخ
۳۶	-----	گفتار سوم: آموزش حقوق مخاصمات مسلحانه

فصل سوم. زمان تحقق و اعمال مخاصمه مسلحانه ----- ۴۶

گفتار اول: زمان تحقق مخاصمه مسلحانه ----- ۴۱

شامل بندهای: ۱- تحقق مخاصمه مسلحانه بین المللی ۲- تحقق مخاصمات
مسلحانه داخلی

گفتار دوم: زمان اعمال حقوق مخاصمات مسلحانه ----- ۴۲

شامل بندهای: ۱- نگرانی مسلحانه ۲- نهضت های آزادی بخش ۳- راهنمای
عملی برای افسران رماه در عملیات با عنایت به قواعد حقوقی مخاصمات مسلحانه

فصل چهارم: رزمندگان و غیر رزمندگان ----- ۴۷

گفتار اول: رزمنده ----- ۴۸

شامل بندهای: ۱- نیروهای مسلح ۲- موارد تردد در مورد ماهیت شخص ۳- قواعد
عادی تفکیک ۴- وضعیت رزمنده ۵- جنگ بر روی

گفتار دوم: غیر رزمنده ----- ۵۳

گفتار سوم: غیر نظامیانی که نیروهای مسلح را همراهی می کنند ----- ۵۴

شامل بندهای: ۱- کارکنان و اموال پزشکی و مذهبی ۲- رانندگان ۳-
مزدوران ۴- جاسوسان

فصل پنجم: کاربرد ابزارها و روش های نبرد ----- ۵۷

گفتار اول: اصول اولیه حقوق مخاصمات مسلحانه ----- ۵۷

شامل بندهای: ۱- اصول عمومی حاکم بر ممنوعیت تسلیحات ۲- اصول اساسی
حقوق مخاصمات مسلحانه

گفتار دوم: ابزارهای نبرد ----- ۶۱

شامل بندهای: ۱- گلوله های منفجر شونده ۲- گلوله های منبسط شونده ۳-
سموم ۴- سلاح های شیمیایی ۵- سلاح های بیولوژیک ۶- ترکش های غیر قابل

عناصر دیگر را که مسئله مدیریت است، مسئله ابتکار و مسئله انگیزه‌هاست اینها را بیشتر به میدان بکشانید.

فرمایشات و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا (امدظله العالی)*

حقوق و قواعد کاربردی مناصبات مسلحانه

ث

ردیابی ۷- مین‌های زمینی ۸- تله‌های انفجاری ۹- سلاح‌های آتش زا ۱۰- سلاح‌های لیزری کور

کننده ۱۱- سلاح‌های هسته‌ای

گفتار سوم: رفتار ها و روش‌های نبرد ----- ۶۸

شامل بندهای: ۱- اهداف نظامی ۲- حمایت از اهداف غیرنظامی ۳- حملات
کودکانه ۴- ممنوعیت ایجاد قحطی و به گرسنگی کشاندن ۵- سپرهای انسانی
۶- مارت ۷- نیرنگ ۸- ترندهای جنگی ۹- اقدامات تلافی جویانه ۱۰- جمع
آوری اطلاعات ۱۱- ترور یا سوء قصد ناجوانمردانه ۱۲- استفاده نادرست از
لباس متحدالشکل ۱۳- شمر یا لباس‌های دیگر ۱۴- پرچم سفید (پرچم متارکه) ۱۴-
امان ندادن ۱۵- آیم‌ها ۱۶- از کار افتاده ۱۶- رفتار با زنان ۱۷- حمایت از
کودکان ۱۸- اشخاص حمایت شد

فصل ششم: اسرای جنگی ----- ۹۱

گفتار اول: کلیات ----- ۹۲

شامل بندهای: ۱- تحوّل تاریخی ۲- منابع ۱- کسانی اسیر جنگی محسوب
می‌شوند؟

گفتار دوم: حقوق و مسئولیت‌های اسیران جنگی از دیدگاه بین‌المللی ----- ۹۵

شامل بندهای: ۱- نگهداری و رفاه اسیران جنگی ۲- حمایت از اسیران ۳- نحوه
رفتار با اسیران ۴- بازداشت اسیران جنگی ۵- انضباط اسیر جنگی ۶- انتقال
اسیران جنگی ۷- بردگی، بیگاری با اشتغال اسیران جنگی ۸- مقررات مالی
مربوط به اسیران جنگی ۹- ارتباط اسیران با جهان خارج ۱۰- اقدامات تنبیهی و
انضباطی در مورد اسیران جنگی ۱۱- اعلام مشخصات اسیران ۱۲- ممنوعیت
کشورها از اجبار اسیران به دادن اطلاعات ۱۳- اعلام اسارت به کشور ۱۴-
شرایط زندگی در اردوگاه‌های اسیران متبوع اسیران ۱۵- انجام فرائض و مراسم
مذهبی اسیران ۱۶- مکاتبات اسیران ۱۷- اعمال حقوق مدنی از سوی اسیران ۱۸-
شکایات اسیران از وضعیت اسارت ۱۹- فرار اسیران ۲۰- پایان اسارت جنگی

فصل هفتم: ملاحظات زیست محیطی و اموال فرهنگی و مسائل بهداشتی ----- ۱۰۹

گفتار اول: ملاحظات زیست محیطی ----- ۱۰۹

شامل بندهای: ۱- ممنوعیت خسارت به محیط زیست ۲- اصول کلی حاکم بر مخاصمات نسبت به محیط زیست ۳- حمایت از کارگاه‌ها و تأسیسات دارای ندی - خطرناک

گفتار دوم: حمایت از اموال فرهنگی ----- ۱۱۶

شامل بندهای: ۱- کنوانسیون ۱۹۵۴ و پروتکل الحاقی ۲- حمایت عام و خاص از اموال فرهنگی ۳- علام مشخصه اموال فرهنگی

گفتار سوم: مسائل پزشکی و درمان ----- ۱۲۳

شامل بندهای: ۱- زمینه اجرای و کنوانسیون و پروتکل ۲- علامت حمایتی پزشکی ۳- تعریف اشخاص مورد حمایت ۴- تعریف کارکنان بهداشتی ۵- سوابق مربوط به مجروحان و بیماران ۶- وضعیت سازمان مجروح یا بیمار دشمن که دستگیر شده‌اند ۷- در گذشتگان ۸- ثبت و اسناد ملاقات ۹- تعریف واحدهای بهداشتی ۱۰- حمایت از واحدهای بهداشتی ۱۱- حمایت از مجروحان و بیماران ۱۲- کارت هویت ۱۳- تجهیزات پزشکی ۱۴- حمل و نقل پزشکی ۱۵- حمایت از وسایل نقلیه بهداشتی

فصل هشتم: اشکال خاص مخاصمات ----- ۱۴۱

گفتار اول: جنگ هوایی ----- ۱۴۱

شامل بندهای: ۱- عرصه مخاصمات در جنگ هوایی ۲- هواپیماهای نظامی دشمن ۳- وضعیت هواپیمای غیر نظامی دشمن ۴- اقدامات احتیاطی در مورد هواپیماهای غیر نظامی ۵- تصرف هواپیمای غیر نظامی دشمن و کالاهای آن

گفتار دوم: جنگ‌های دریایی ----- ۱۴۵

شامل بندهای: ۱- جنگ دریایی ۲- عرصه مخاصمات در جنگ دریایی ۳- مناطق خارج از جبهه جنگ ۴- اصول اساسی جنگ دریایی ۵- کشتی‌های

نیروی دریایی یکی از هدف‌ها و جهت‌گیری‌های کلی‌اش باید مسئله شناورهای زیرسطحی باشد.

فرمایشات و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا «مدظله العالی»

حقوق و قواعد کاربردی مخاصمات مسلحانه

ح

دشمن ۶- سلب مصونیت کشتی‌های بیمارستانی ۷- شناورهای تجاری دشمن ۸-

تصرف کشتی‌های تجاری دشمن ۹- اقدامات و روش‌ها در جنگ دریایی

گفتار سوم: وضعیت بی‌طرفی ----- ۱۵۷

شامل بندهای: ۱- اصول کلی بی‌طرفی ۲- بی‌طرفی در جنگ دریایی

گفتار چهارم: مخاصمات مسلحانه داخلی ----- ۱۷۰

شامل بندهای: ۱- منابع مخاصمات مسلحانه داخلی ۲- اصول اساسی حقوق

مخاصمات مسلحانه ۳- مفهوم سرباز دشمن ۴- محیط زیست طبیعی ۵- هدایت

نبرد و عملیات ۶- مصونیت اموال غیر نظامی ۷- اهداف نظامی

گفتار پنجم: عملیات امنیت داخلی ----- ۱۸۱

شامل بندهای: ۱- عملیات امنیت داخلی چیست؟ ۲- چهارچوب حقوقی

عملیات امنیت داخلی ۳- استفاده از نیرو ۴- دستگیری و بازداشت ۵- همکاری

بین نهادهای نظامی و غیر نظامی ۶- آموزش بی‌طرفی عملیات امنیت داخلی

گفتار ششم: عملیات حمایت از صلح ----- ۱۹۹

شامل بندهای: ۱- عملیات حمایت از صلح چیست؟ ۲- انواع عملیات حمایت از صلح ۳- ویژگی‌های اساسی

عملیات حمایت از صلح ۴- عملیات حمایت از صلح و جنگ ۵- ضمانت عملیات حمایت از صلح ۶-

چهارچوب حقوقی عملیات حمایت از صلح ۷- چهارچوب حقوقی برای استیفاء عملیات حمایت از صلح ۸-

عملیات حمایت از صلح و حقوق مخاصمات مسلحانه ۹- عملیات سازمان ملل متحد و حقوق مخاصمات

مسلحانه - خلاصه ۱۰- آموزش عملیات حمایت از صلح

فصل دهم: مفهوم جنایت بین‌المللی و انواع آن ----- ۲۰۹

گفتار اول: مفهوم جنایت بین‌المللی ----- ۲۰۹

شامل بندهای: ۱- انواع جنایات بین‌المللی ۲- نقض‌های فاحش

گفتار دوم: جرائم جنگی و مسئولیت کیفری بین‌المللی ----- ۲۱۲

شامل بندهای: ۱- صلاحیت جهانی ۲- تعهد به تعقیب و محاکمه جنایتکاران

جنگی ۳- مسئولیت کیفری افراد ۴- مسئولیت فرماندهان ۵- مسئولیت افسران

کادر ۶- عنصر معنوی ۷- دفاعیات در برابر اتهام به ارتکاب جرایم جنگی.

تقویت نیروی انسانی، تقویت روحیه، به کارگیری استعدادها و به عرصه آوردن ابتکارها برای اینجاست.

فرمایشات و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا «مدظله العالی»

فهرست تفضیلی

خ

گفتار سوم: دادگاه‌ها و جرایم جنگی و نقض‌های فاحش ----- ۲۲۰

فهرست منابع ----- ۲۲۵

www.ketab.ir

مقدمه

منازعه و نوع خشونت‌آمیز آن یعنی جنگ همزاد انسان بوده و حتی در طول تاریخ یکی از دل‌مشغولی‌های بشر به شمار می‌رفته است. اگر چه در مورد ریشه‌ها، علل، ماهیت و پیامدهای منازعه و جنگ اختلاف نظر وجود دارد اما آنچه به عنوان یک واقعیت غیرقابل انکار مطرح است استمرار منازعه و وقوع مکرر جنگ به عنوان یک رفتار و پدیده اجتماعی است که به صورت واقعی و سازمان یافته حادث می‌شود. در واقع نوع نگرش انسان به این پدیده در گذر زمان و دریافت‌های اجتماعی و تاریخی دچار تحول شده است و در نتیجه غلبه و تفوق گفتمان‌های خاصی در یک برهه، بعضی از ریشه‌های تأیید و تأکید بیشتر قرار گرفته است که بر همین اساس راه حل‌ها، راه‌سازها و سازوکارهایی خاص ارائه شده است.¹ یکی از مسائل مهم و مطرح در روابط بین‌المللی، همواره مسأله جنگ بوده است. جنگ گذرگاهی است که روابط نسبتاً آرام و هماهنگ را به درگیری خشونت‌آمیز متصل می‌کند و به عنوان یکی از جلوه‌های بارز توسل به زور در قالب عمل قهر آمیز قلمداد می‌شود که آثار و عواقب آن نه تنها انسان‌گیر، زمان‌گان بلکه غیرنظامیان نیز می‌شود. از این رو، ابتدا توسل به جنگ محدود شد (ميثاق جامعه ملل)، سپس انعقاد ميثاق بریان-کلوک (1928)، توسل به جنگ به طور کلی ممنوع اعلام شد، ميثاق بریان-کلوک به عنوان یک معاهده عام منع یا تحریم جنگ، اقدام مستقل حقوقی و جدا از ميثاق جامعه بین‌الملل است.² بعد از جنگ جهانی دوم، منشور ملل متحد توسل به زور را ممنوع دانست. به رغم اعلام عزم جز ملل متحد به محفوظ داشتن چهار اصل برای جنگ و مصائب آن که به بیان در نمی‌گنجند³، جنگ همچون همیشه تاریخ واقعیت دردناک زندگی بشر در نیمه دوم سده بیستم باقی ماند. آدمی از 3400 سال تاریخ شناخته شده، تنها حدود 250 سال در صلح عمومی به سر برداشته است. وقوع جنگ آثار و لطمات زیادی بر انسان، اموال وی و حتی محیط زیست بر جای می‌گذارد. امروز همسایه با همسایه، هم‌وطن با هم‌وطن می‌جنگند؛ دهکده‌ها صحنه کشتار شده است؛ مردم غیرنظامی هدف اصلی کشتار هستند و امروزه بیش از 90 درصد قربانیان غیرنظامیان هستند. به گونه‌ای که قرن بیستم خشونت‌بارترین قرن تاریخ بشری بوده است. علاوه بر بروز دو جنگ جهانی، در پنجاه سال گذشته بیش از 250 مخاصمه در گوشه و کنار جهان رخ داده که در نتیجه بیش از 86 میلیون غیرنظامی (اغلب زن و کودک) جان باختند و بیش از 170 میلیون نفر

1 - سید جلال دهقانی، تحول نظریه‌های منازعه و همکاری در روابط بین‌الملل، مجله پژوهش حقوق پژوهش حقوق و سیاست، سال

پنجم، شماره هشتم، بهار و تابستان 1382، ص 74.

2 - محمد رضا ضیائی بیگدلی، حقوق بین‌الملل عمومی، چاپ بیست و چهارم، انتشارات گنج دانش، 1385، تهران، ص 54.

3 - مقدمه منشور سازمان ملل متحد، 1945.

حقوقشان نقض گردید، اموالشان از بین رفت و شأن و حیثیتشان مورد تعرض قرار گرفت.⁴

جنگ همان قدر قدمت دارد که حیات قدمت دارد و صلح به همان میزان قدمت دارد که جنگ. در روابط جوامع بشری حیثیت انسان و حقوق او با صلح و در زمان صلح محقق می‌شود زیرا اگر منظور از جنگ، نه تجاوز بلکه افشا یا رفع ظلم باشد نیز این هدف با آرامش و عدالتی که پس از آن مستقر خواهد شد پدید می‌آید چون جنگ همواره وسیله است.⁵ آموزش حرفه‌ای حقوق مخاصمات مسلحانه در زمان صلح، پیش شرط اساسی رفتار صحیح در زمان مخاصمه مسلحانه و ابزاری است برای ترمیم آلام قربانیان، نجات انسانیت، نوع بشر، و تحقق صلح از این رو اگرچه اکثر اعضای نیروهای مسلح نسبت به اینکه حقوق مخاصمات مسلحانه از چه چیزی صحبت می‌کند، آگاهی دارند، اما گاهی که از آن‌ها خواسته می‌شود مأموریت نظامی خود را در چهارچوب موازین حقوقی به اجرا درآورند، اطمینان خاطر چندانی از خود نشان نمی‌دهند. آن‌ها معمولاً بیم دارند که در این امر کارایی لازم را نداشته باشند. بدین‌ترین آن‌ها حتی نگران آن هستند که با رعایت و احترام به حقوق مخاصمات مسلحانه، (در-رگ-ن) بازنده شوند. واحد مربوط به روابط با نیروهای مسلح و امنیت در کمیته‌ی بین‌المللی صلیب سرخ سال‌هاست به کاررها کمک می‌کند تا این اصول حقوقی را در فعالیت‌های آموزشی و تمرینی نیروهای مسلح خود بگنجانند تا این طریق نوعی رفتار حرفه‌ای و انضباطی در بین کسانی که در سطوح تاکتیکی سلاح حمل می‌کنند، شکل گیرد و به نوبه‌ی خود به ادغام این اصول در روند تصمیم‌گیری‌های نظامی در بخش‌های عملیاتی و در فعالیت‌های «آر-ن» که ضامن رعایت این قواعد در حین عمل باشند، منجر گردد.⁶

گسترش روزافزون فناوری و به کارگیری سلاح‌های مدرن، عرصه‌ی رفتار نیروهای مسلح کشورهای جهان را مطرح می‌نماید و از سوی دیگر آینده‌ای مبهم را در برابر نیروهای مسلح قرار می‌دهد. جنگ یکی از جلوه‌های بارز توسل به زور است. «جنگ را می‌توان از دید تاریخی، سیاسی، اقتصادی، نظامی، جامعه‌شناختی، ماوراءالطبیعه، علم اخلاق مورد مطالعه و بررسی قرار داد. طبق نظر مورد قبول، در جنگ یک پدیده آسیب‌شناسی اجتماعی و یک عامل تغییر شکل سیاسی دیده می‌شود. این عامل تغییر شکل سیاسی، تجلی بسیار والای اراده‌ی کشوری است و جنگ خصیصه فوق‌العاده حاکمیت کشوری می‌باشد. با اعمال قدرت و زور است که

⁴ - بهزاد سینی، جنگ زیردریایی از منظر موازین حقوق بشردوستانه، انتشارات دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره)، سال 1392، ص 2.

⁵ - سید علی هنجی، پدایش حقوق بشردوستانه، مجله تحقیقات حقوقی، بهار و تابستان 1383، تهران، ش 39، ص 82.

⁶ - آتونی پ. و. راجرز پل مالرب، قواعد کاربردی حقوق مخاصمات مسلحانه، ترجمه کمیته ملی حقوق بشردوستانه، چاپ دوم، موسسه انتشارات امیرکبیر، سال 1387، ص 13.

می‌توان آن را از نظر حقوقی چنین تعریف کرد: جنگ به عنوان ابزار سیاست ملی، مجموعه عملیات و اقدامات قهر آمیز مسلحانه‌ای است که در چهارچوب مناسبات کشورها (دو یا چند کشور) روی می‌دهد و موجب اجرای قواعد خاصی در کل مناسبات آن‌ها با یکدیگر و همچنین با کشورهای ثالث می‌شود. در این جهت، حداقل یکی از طرفین مخاصمه درصدد تحمیل نقطه نظرهای سیاسی خویش بر دیگری است. به این ترتیب عملیات قهر آمیز مسلحانه وسیله و تحمیل اراده مهاجم است.^۷

توسل به «نیات» قهر آمیز مسلحانه متضمن دو جریان سنتی است که کاملاً از یکدیگر متفاوتند: یکی «JUS AD BELLUM»، یا همان حقوق توسل به زور، که ناظر بر مشروعیت توسل به زور است، به معنای «مجموعه قواعد حقوق بین‌الملل و شرایطی است که تابع حقوق بین‌الملل مجاز به توسل به نیروی اسلحه باشد».^۸ که مشروعیت خود را از ماده ۵۱ منشور ملل متحد تحت عنوان دفاع مشروع می‌گیرد که این ماده اشعار می‌دارد: در صورت وقوع حمله مسلحانه علیه یکی از اعضای سازمان ملل متحد، تا زمانی که شورای امنیت اقدامات لازم را در جهت حفظ صلح و امنیت بین‌المللی اتخاذ کند حق ذاتی دفاع مشروع فردی یا جمعی در منشور محفوظ است. اقدامات اعضاء در مقام اعمال حق دفاع مشروع باید سریعاً به اطلاع شورای امنیت برسد و به هیچ وجه نباید اختیارات و مسئولیت‌های شورای امنیت بر اساس منشور حاضر در انجام اقدامات لازم جهت حفظ یا اعاده صلح و امنیت بین‌المللی را تحت تأثیر قرار دهد. در واقع دفاع مشروع در چهارچوب منشور ملل متحد، استثنایی بر اصل ممنوعیت توسل به زور است. به موجب ماده ۱ منشور، توسل به زور وقتی مشروع است که واکنشی در قبال تجاوز باشد^۹ و دیگری «JUS IN BELLO»، یا همان حقوق قابل اجرا در زمان مخاصمات است، یعنی زمانی که دولت به زور متوسل شود، که همان «حقوق جنگ» است، «هدف این حقوق، وضع قواعدی است که عملیات قهر آمیز مسلحانه باید طبق آن‌ها اداره و هدایت شوند». حقوق جنگ شامل مجموعه قواعد حقوق بین‌الملل حاکم بر مناسبات متقابل کشورهای متخاصم در یک مخاصمه مسلحانه بین-المللی و یا میان کشورهای متخاصم یا کشورهای بی‌طرف است. طرفین درگیر در چنین جنگی، ملزم به رعایت آن قواعد در طول عملیات خصمانه خود هستند.^{۱۰} در نهایت اینکه «حقوق جنگ» اغلب بر می‌گردد به حقوق

^۷ - محمد رضا ضیایی بیگدلی، حقوق جنگ، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۷۳، تهران، ص ۴۵.

^۸ - همان، ص ۷۵.

^۹ - علی اکبر خسروی، حقوق بین‌الملل دفاع مشروع، چاپ اول، مؤسسه فرهنگی آفرین، ۱۳۷۱، تهران، ص ۸۷.

^{۱۰} - محمد رضا ضیایی بیگدلی، منبع پیشین، صص ۷۵.

بشردوستانه بین‌المللی که در مخاصمات مسلحانه قابل کاربرد است که به طور خلاصه حقوق مخاصمات مسلحانه یا حقوق بشردوستانه نامیده می‌شود»¹¹.

حقوق بشردوستانه (Jus in BELLO) به عنوان مکمل حقوق توسل به زور (Jus ad Bello) و حداقل برای محدود ساختن پیامدهای غیرانسانی حقوق توسل به زور عبور نموده است، ضرورت حیاتی دارد. با این حال، واقعیات حاکم بر روابط بین‌المللی به خوبی نشان می‌دهد که اغلب موارد توسل به زور نه با رعایت مواد 42 یا 51 منشور، بلکه در خارج از چارچوب‌ها صورت می‌پذیرند. با این حال، حقوق بشردوستانه که فارغ از مسأله مشروعیت توسل به زور، تنها به محدود ساختن پیامدهای ناشی از جنگ یا مخاصمه می‌اندیشید، بازیگران بین‌المللی را ملزم می‌سازد، عملیات جنگی را به تضعیف توان رزمی دشمن محدود نموده و به همین حد از خشونت بسنده نمایند.¹² بنابراین، می‌توان گفت حقوق بشردوستانه در تلاش است تا از میزان آلام گروه‌های درگیر در جنگ بکاهد و رفتار انسانی با نظامیان و غیرنظامیان را تضمین نماید. از سوی دیگر این بخش از حقوق بر این اصل استوار است که تنها هدف مشروع جنگ می‌تواند تضعیف قوای نظامی حریف متخاصم باشد به خصوص پس از جنگ جهانی دوم با تولد چشم‌گیر ادوات نظامی نوین و بروز جنگ‌های داخلی، جنگ‌های مدرن هر روز بیش از پیش به جنگ‌های نامتعارف تبدیل شدند که در آن بر شمار قربانیان غیرنظامی افزوده شد. به عبارت دیگر، با ظهور تحولات تکنولوژیک در تسلیحات، جامعه بین‌المللی شاهد افزایش خطرات نظامی بر غیرنظامیان در مخاصمات مسلحانه می‌باشد.

¹¹ - بهرژاد سینی، منبع پیشین، ص 13.

¹² - دیتر فلک، منبع پیشین، ص 13.